

ATATÜRK İLKELERİ VE İNKILÂP TARİHİ II (VIII. Hafta)

**Atatürk Dönemi Türk Dış Politikası I (1923-1930 Yılları
Arası Dönem)**

Atatürk'ün Dış Politika Esasları

Yeni Türk Devleti'nin modern anlamda bir millî devlet olarak uluslararası alanda meşruiyet kazanması ancak Lozan Konferansı ile gerçekleşmiştir. 1923-30 yılları arasında Türk Dış Politikasını meşgul eden dış sorunlar, Lozan Konferansı'nda çeşitli sebeplerle kesin olarak sonuçlandırılmamış konular ile konferansta çözüme kavuşturulmuş ancak uygulama aşamasında çıkan sorunların “milli çıkarlara uygun” biçimde çözümüne dönük çabalardır. Bunlar: İngiltere ile Musul Sorunu, Fransa ile kapitülasyonlar ve diğer sorunlar, Yunanistan ile Ahali Mübadelesi olarak ifade edilebilir.

Atatürk'ün dış politikası akılcı ve gerçekçidir. Kendisinin hayal peşinde koşmadığı görülmektedir. Uygulamasını düşündüğü bu dış politikanın, iç politika ile sıkı bir bağ içinde bulunması gerektiğinin bilincindedir. Bu nedenle, Atatürk'ün dış politikasının temelini Misâk-ı Millî oluşturmaktadır.

Atatürk Dönemi Türk Dış Politikasının temel sorunlarını incelemeden önce bu dönemde yürütülen dış siyasetin temel ilkelerine kısaca değinmek gerekir:

1- Gerçekçilik: Atatürk'ün dış politikası gerçekçidir. Boş hayaller peşinde koşmaz. Maceracılıktan uzak durmayı hedefler. Bunun yanında millî çıkarları gerçekleştirmede kararlı olmayı amaçlar. Atatürk'ün; “Büyük hayali işler yapmadan yapmış gibi görünmek yüzünden dünyanın düşmanlığını, kötü niyetini, kinini bu milletin ve memleketin üzerine çektik... Biz böyle yapmadığımız ve yapamadığımız kavramlar üzerinde koşarak düşmanlarımızın sayısını ve üzerimize olan baskılarını arttırmaktan ise, tabii duruma meşru duruma dönelim. Haddimizi bilelim..”. ifadesi ile, “memleketimizin ellide biri değil, her tarafı tahrip edilse her tarafı ateşler içinde bırakılsa biz bu toprakların üzerinde bir tepeye çıkacağız ve oradan savunma ile meşgul olacağız” ifadesi bu yaklaşımı açık bir şekilde ortaya koymaktadır.

2- Bağımsızlık: Yeni Türkiye'nin lideri Mustafa Kemal Paşa için kurulan devletin gerçek bağımsızlığı en önde gelen amaçtı. Bu bağımsızlık siyasî, iktisadi, mali, askeri ve kültürel açıdan bağımsızlıktı ve bunlardan ödün verilemezdi. Nitekim Atatürk düşüncesini, “Tam bağımsızlık denildiği zaman, elbette siyasî, mali, iktisadi, adli, askeri, kültürel ve benzeri her hususta tam bağımsızlık ve tam serbestlik demektir. Bu saydıklarımın herhangi birinde bağımsızlıktan mahrumiyet, millet ve memleketin gerçek manasında bütün bağımsızlığından mahrumiyet demektir” ifadelerinde de açıkça ortaya koymaktadır.

3- Barışçılık: Millî dış politikanın önemli temellerinden biri de barıştır. Dünya devletleriyle barış temeline dayalı ilişkiler kurulmalıdır. Bunun yine en güzel örneği Millî Mücadele yıllarında verilmiştir. Savaş ortamı içerisinde bile görüşmeler yoluyla barışın sağlanması için her türlü çaba sürdürülmüştür. Bir asker olarak savaşın ne demek olduğunu en iyi bilen kişi olarak Mustafa Kemal Paşa; “Ben harpçi olamam. Çünkü harbin acıklı hallerini herkesten iyi bilirim”. diyecektir. Yine bir başka konuşmasında Mustafa Kemal Paşa “Harp zaruri ve hayati olmalı... Öldüreceğiz diyenlere karşı, ölmeyeceğiz diye harbe girebiliriz. Lâkin millet hayatı tehlikeye uğramadıkça harp bir cinayettir”. diyecektir. Atatürk’ün barışçılığı yine Kendisinin söylediği “Yurtta Sulh Cihanda Sulh” sözünde ifadesini bulacaktır ki, bu Türk dış politikasının temel yaklaşımı olacaktır. Bu hedefte dış politikanın barış esasına dayandırılması uygulanmakta, ancak barışı sağlamak ve devam ettirmek için ekonomik ve askeri yönden güçlü olmanın gerektiğini de yine Atatürk hem sözleri hem de uygulamaları ile göstermiş bulunmaktadır.

4- Akılcılık: Akılcılık ilkesi doğrultusunda kurulan bu yeni devlet uluslararası hukuka bağlı kalmıştır. Atatürk Türkiye'si'nin dış politika anlayışı ideolojik doğmalara, önyargılı saplantılara değil, aklı ve bilimi esas alan bir çizgi üzerine oturtulmuştur. Bu bağlamda uluslararası ilişkilerde, tarihi dostluk ve tarihi düşmanlık yerine değişen şartlar ve karşılıklı yarar ilişkileri esas alınmıştır. Nitekim Atatürk; siyasal, toplumsal ve ekonomik düzenleri çok farklı olan ölkelerle dostluklar kurabilmiş ve barış içinde bir arada yaşayabilmenin örneklerini vermiştir. Yukarıda sayılan ilkelere uluslararası adil bir düzen kurma, sömürgeciliğe karşı oluş ve hukuka bağlılık gibi daha birçok ilkeler de eklenebilir. Bunların dışında bağımsızlığını ve toprak bütünlüğünü korumak anlamında Türkiye'nin güvenliğinden duyduğu endişe onun dış politikasına etki etmiştir.

Atatürk dönemi Türk dış politikasını Lozan Antlaşması'nın imzalandığı 1923 yılından 1930 yılına kadar sorunların çözülmesi için harcanan çabalar dönemi ile 1930-38 yılları arasındaki dönem olarak iki kısımda inceleyebiliriz:

1923-1932 Yılları Arasında Türk Dış Politikasının Amaçları

- * 1923-1932 döneminde Türk dış politikasının esasını, Türk inkılâbının temel prensipleri ve Türk millî siyaset anlayışına uygun olarak Lozan'da halledilemeyen meselelerin çözümü teşkil etmiştir. Bunun yanı sıra Lozan Antlaşmasıyla ortaya konan esasların uygulanması, büyük devletlerle olan ilişkilerin normalleştirilmesi, komşularımızla dostluk ilişkilerinin kurulmaya çalışılması yine bu dönem dış politikasının temel özellikleridir. Ayrıca bu dönemde uluslararası genel gelişmeler yakından takip edilerek, içte ve dışta istikrarın sağlanmasına çalışılmıştır. Bu dönemdeki dış politika ilkelerimiz;
 - Bağımsızlığımıza ve sınırlarımıza saygı duyan devletlerle iyi ilişkiler kurmak.
 - Diğer devletlerin iç işlerine karışmamak, kendi içişlerimize karışılmasına da fırsat vermemek.
 - Devletlerarası sorunları hukuka dayalı barışçı yollardan çözmek.
 - Millî sınırlarımız içinde her şeyden önce kendi kuvvetimize dayanarak varlığımızı sürdürmek.

1923-1932 Arası Türk Dış Politikasında Önemli Olaylar

- * İngiltere ile Musul Meselesi
- * Yunanistan ile Nüfus Mübadelesi
- * Fransa ile Türkiye-Suriye sınırı meselesi
- * Fransa ile Yabancı Okullar Sorunu
- * Fransa ile Osmanlı Borçları
- * Fransa ile Adana-Mersin demiryolu hattının devletleştirilmesi
- * Fransa ile Bozkurt-Lotus davası

TÜRK-İNGİLİZ İLİŞKİLERİ

Bu dönemde İngiltere ile ilişkiler Musul Meselesi çerçevesinde şekillenmiştir. Musul, Mondros Mütarekesi'nden sonra İngilizler tarafından işgal edilerek buradan Basra ve Bağdat'ı da içine alan sahada "Irak" adı verilen ve İngiltere'nin mandasında yeni bir devlet kurulmuştur. Ancak Musul, Kerkük ve çevresi, Mondros Mütarekesi sonrasında işgal edilmesi ve etnik yapısının Güney Doğu Anadolu'nun devamı niteliğinde olması sebepleriyle Misak-ı Milli sınırları içinde yer almıştır.

- * Fakat bu durumu İngiltere kabul etmemiş ve Kurtuluş Savaşı sonrasında da buralardan çıkmamıştır. Lozan Konferansı'nda bu mesele halledilememiştir. Bunun üzerine Lozan Antlaşması'nın 3. Maddesi gereği Musul Meselesinin iki ülke arasında dokuz ay içinde sonuca bağlanması, eğer çözüm bulunamazsa konunun Milletler Cemiyeti'ne götürülmesi kararlaştırılmıştır.

- * Lozan'ın sonrasında Musul konusundaki ikili görüşmeler 19 Mayıs 1924'te İstanbul'da Haliç Konferansı'nda başlamıştır. 5 Haziran'a kadar süren konferansta Türkiye'yi Ali Fethi (Okyar) Bey, İngiltere'yi ise Sir Percy Cox temsil etmiştir. Görüşmelerde Türkiye Musul ve Kerkük bölgesinin Türk sınırları içinde bulunmasında ısrar ederken, İngiltere Nesturilerin çoğunlukta olduğunu ileri sürerek Hakkâri'nin de Irak sınırında olmasını istemiştir.
- * Haliç Konferansı'nın sonuçsuz kalması ve bu süreçte İngiltere'nin Türk-Irak sınırında kargaşalık çıkartmak için 1924 Nesturi İsyanını çıkartması iki ülkenin ilişkilerini iyice germiştir. Musul Meselesinin çözölememesi de konunun Milletler Cemiyeti'ne havale edilmesini gerekli kılmıştır. Eylül 1924'te Musul Meselesi Milletler Cemiyeti Konseyi'ne gelmiştir. Toplantıda Türkiye sorunun çözümünün bölgedeki halkın oylarıyla sağlanmasını isterken İngiltere buna karşı çıkmıştır.

- * Milletler Cemiyeti, mevcut durumun korunmasına dair bir karar alarak “Brüksel Hattı” adıyla belirlenen geçici sınırın kabulünü sağlamış ve belirlenen komisyonun incelemelerinin ardından kesin kararı vermesini istemiştir. Bu komisyon Irak ve Türkiye’de incelemeler yaparken 1925’te Şeyh Sait İsyanı çıkmıştır. İsyan, Türkiye’yi askeri ve ekonomik yönden yıprattığı ve bölgedeki istikrarı bozduğu için İngiltere’nin işine gelmiştir. Komisyon tarafından 16 Temmuz 1925’te sunulan raporda Musul ve Kerkük’ün İngiltere mandasındaki Irak’ta kalması uygun görülmüştür.
- * Milletler Cemiyeti de bu yönde karar almıştır. Ancak Türkiye bu dönemde Milletler Cemiyeti üyesi olmadığı için resmi olarak yeni durumun kabul edilmesi İngiltere’yle 5 Haziran 1926’da imzalanan Türk-Irak Sınırı ve İyi Komşuluk Antlaşması ile olmuştur. Bu antlaşmaya göre; Türkiye’nin Irak petrollerinden 25 yıl boyunca % 10 oranında pay alması kabul edilmiştir.

Musul meselesinin İngiltere lehinde çözülmesi sonucu Türk-İngiliz ilişkileri giderek gerginleşmiştir. Ama 1929'da bir İngiliz filosunun İstanbul'u resmen ziyaret etmesi ve filodaki İngiliz elçisinin Atatürk'ü ziyaret etmesi ile iki ülke ilişkileri düzelmeye başlamıştır. Bu yakınlaşmada Almanya ve İtalya'nın Doğu Avrupa ve Ortadoğu'da yayılmacı politika izlemesi de etkili rol oynamıştır

TÜRK-YUNAN İLİŞKİLERİ

Bu dönemde Yunanistan ile olan ilişkide en önemli konu «Ahali Değişimi» meselesidir. Lozan Konferansı'nda alınan karar gereği Türkiye'deki Rumlarla Yunanistan'daki Türkler yer değiştirecekti.

- * Yalnızca 30 Ekim 1918 öncesi İstanbul'a yerleşmiş olan Rumlar hariç tutulacaktı. Konuyla ilgili olarak oluşturulan karma komisyon Ekim 1923 itibariyle çalışmaya başlamıştır.
- * Fakat çalışmalarda Türk ve Yunan temsilciler arasında yerleşik (etabli) kelimesinin yorumlanmasında sorun çıkmıştır. Bu sorunun çözümü için Milletler Cemiyeti'ne başvurulmuş ve Uluslar arası Daimi Adalet Divanı'ndan yardım istenmiştir. Ancak Uluslar arası Daimi Adalet Divanı'nın konuyla ilgili getirdiği yorum da çözüm olmamış ve Türk-Yunan ilişkilerinde gerginlik başlamıştır.
- * Yunanistan'ın Batı Trakya Türklerinin mallarına el koyup ileri gelen Türkleri tutuklaması ise gerginliği artırmıştır. Buna karşılık Türkiye de İstanbul'daki Rumların mallarına el koymuştur.

- * Gerginliğe son vermek adına 1 Aralık 1926'da bir antlaşma yapılmışsa da bu antlaşma da işe yaramamıştır. Bunun üzerine Atatürk ve Yunan başbakanı Venizelos'un kişisel çabalarıyla uzlaşma sağlanmış ve 10 Haziran 1930'da yeni bir anlaşma yapılmıştır.
- * Bu anlaşmaya göre; yerleşme tarihleri ve doğum yerleri ne olursa olsun İstanbul Rumları ile Batı Trakya Türklerinin tümü “yerleşik” sayılmıştır. İmzalanan bu anlaşma ile Türk-Yunan ilişkileri büyük ölçüde çözülmüştür.
- * Venizelos'un Türkiye ziyareti esnasında da 30 Ekim 1930'da Dostluk-Tarafsızlık-Uzlaşma ve Hakem Antlaşması imzalanmıştır. 1931'de ise Başbakan İsmet İnönü Yunanistan'a gitmiştir. Böylece ilişkiler Yunanistan ile yumuşama devresine girmiştir.

TÜRK-SOVYET İLİŞKİLERİ

Türkiye, Kurtuluş Savaşı'nı Batı'nın güçlü devletlerine karşı verirken 1917 Ekim Devrimi'yle iktidara gelen Bolşevikler de Batı emperyalizmine karşı mücadele etmekteydi. Düşmanın ortak olma durumu, Türkiye ile Sovyetler Birliği'ni birbirine yaklaştırmış; bunun neticesinde de 16 Mart 1921'de Türk-Sovyet Dostluk Antlaşması imzalanmıştır.

- * Bunun sonrasında İtilaf Devletleri'nin yeni bir ittifak oluşturmasının Sovyetleri rahatsız etmesi, Milletler Cemiyeti'nin Musul meselesinde taraf tutmasının da Türkiye'yi huzursuz etmesi sonucu iki ülke daha da yakınlaşmıştır.
- * Bunun neticesinde 17 Aralık 1925'te Paris'te Türkiye ile Sovyetler Birliği arasında Dostluk ve Tarafsızlık Antlaşması imzalanmıştır.

- * 1928'de Sovyetler Birliği delegeſi Litvinov'un önerisiyle Türkiye Milletler Cemiyeti'nin Cenevre'de yapılan Silahsızlanma Konferansı Hazırlık Komisyonu'na çağırılmıştır. Bu uluslar arası konferans Cumhuriyet Türkiye'si için bir ilk olmuştur.
- * 1930'dan sonra Türkiye'nin İngiltere, Fransa ve Yunanistan'la ilişkilerini düzeltmesi Sovyetler Birliği'nin dayanılan tek büyük devlet olması durumunu ortadan kaldırmıştır. Bu yüzden Türkiye'nin Sovyetler Birliği ile ilişkileri sonraki süreçte gerginleşecektir.

TÜRK-FRANSIZ İLİŞKİLERİ

Türkiye-Suriye Sınırı:

- * 20 Ekim 1921'de imzalanan Ankara Antlaşması'nda Türkiye-Suriye sınırının belirlenmesi için bir komisyon oluşturulmasına karar verilmiştir. Bu komisyon ancak Şubat 1925'te kurulabilmiştir. Komisyonun çalışmalarında bazı toprakların hangi ülkeye ait olduğu hususunda sorun yaşanınca Türk ve Fransız Hükümetleri doğrudan temasa geçmişlerdir.
- * Bunun sonucunda 18 Şubat 1926'da Dostluk ve İyi Komşuluk isimli antlaşma imzalanmıştır. Bu antlaşmayla hem Türkiye-Suriye sınırı belirlenmiş, hem de Türk-Fransız ilişkileri düzelmeye başlamıştır. Ancak Fransa bu antlaşmanın onaylanmasını Musul Meselesinin haline kadar bekletmiş, 30 Mayıs 1926'da onaylamıştır. Bu durum İngiliz-Fransız işbirliğini göstermesi açısından önemlidir.

* **Yabancı Okullar Sorunu**

- Osmanlı Devleti'nin son sürecindeki Batılılaşma akımı çerçevesinde çok sayıda yabancı okul açılmıştır. Bu okulların çoğu ise Fransızlara aittir. Yeni kurulan ülkenin “milli devlet” anlayışına ters olan bu okullar “milli eğitim politikası” gereğince de sakıncalıydı. Bu doğrultuda Fransızlara ait misyoner okullarında tarih ve coğrafya derslerinin Türkçe olarak ve Türk öğretmenler tarafından verilmesi kararlaştırılmıştır. Ancak bu okullar özerk olduklarını ileri sürerek alınan karara karşı durmuşlardır.
- * Türk Hükümeti'nin de ısrar etmesi sonucu bu sorun uluslar arası boyuta taşınmıştır. Fransız Hükümeti'nin ve Papalığın bu meseleye müdahale etmeye kalkışması üzerine Türkiye sadece okullarla muhatap olduğunu açıklamıştır. Ödün verilmeyen bu politik duruş karşısında Fransa geri adım atmak zorunda kalmış ve okulların çoğunun kapanmasıyla bu sorun çözümlenmiştir.

* **Osmanlı Borçları Sorunu**

- * 1854'ten beri sorun olan dış borçlar için 1881'de Düyun-ı Umumiye kurulmuş, Osmanlı Devleti genel olarak tahvillerini dünya borsalarında satarak borçlanmıştır. Bu tahviller en çok Fransız borsasında satıldığından en fazla borç Fransa'ya yapılmıştır. Lozan Konferansı'nda Osmanlı borçları uzun süre gündemde kalmış, Konferansın II. Dönemindeki görüşmelerde uzlaşma sağlanmıştır.
- * Lozan Antlaşması'nın 46. Maddesine göre; Türkiye borçların önemli bir kısmını ödemeyi kabul etmiştir. Bu borçların ödenme şeklinin ise ilgili devletler arasında görüşülmesi kararlaştırılmıştır. Borçların çoğunluğu Fransa ile yapıldığı için görüşmeler özellikle bu devletle olmuş, gergin müzakereler sonrasında ödeme şekli ve miktarı 13 Haziran 1928 tarihli antlaşma ile belirlenmiştir. Fakat 1929 Dünya Ekonomik Bunalımı Türkiye'yi de etkilediği için Fransa'dan borçların ödenmesi konusunda yeni bir formül istenmiştir. 22 Nisan 1933'te Paris'te borçların ödenmesiyle ilgili yeni bir takvim belirlenmiştir. Borçların tamamen bitmesi ise 1954'te gerçekleşmiştir.

* **Adana-Mersin Demiryolu Sorunu**

Türkiye Cumhuriyeti, ülkeden kapitülasyonları tamamen kaldırmak için yabancı şirketlere ait demiryollarını da satın alıp devletleştirmek yoluna gitmiştir. 1929'da çıkartılan bir kanun ile bir Fransız şirketi tarafından işletilen Adana-Mersin Demiryolu satın alınmak istenmiştir.

- * Şirketle yapılan görüşmelere Fransız Hükümeti'nin de katılmasıyla gerginlik oluşsa da Fransa'nın geri adım atmasıyla mesele çözümlenmiştir. Haziran 1929'da yapılan antlaşmayla demiryolu Türkiye'ye devredilmiştir.

* **Bozkurt-Lotus Davası**

Fransız bandıralı Lotus adlı gemiyle Türk bandıralı Bozkurt isimli nakliye gemisi 2 Ağustos 1926'da Midilli Adası'nın 5-6 deniz mili açıklarında çarpışmıştır. Kazada Bozkurt batmış, 8 mürettebat boğularak ölmüştür. Bu sebeple iki geminin de kaptanı tedbirsizlik ve ihmalleri göz önünde bulundurularak İstanbul'da tutuklanmışlardır.

- * Türk kaptan dört ay, Fransız kaptansa 80 gün hapse mahkûm olmuştur. Ancak Fransız Dışişleri Bakanlığı Türk mahkemelerinin böyle bir yetkisinin olmadığını söyleyerek karara itiraz etmiş ve Fransız kaptanın tahliyesini istemiştir. Bu isteğin Türkiye tarafından reddedilmesiyle de iki ülke ilişkileri bozulmuştur. Konunun çözümü için Milletler Cemiyeti'nin yan organı Uluslar arası Sürekli Adalet Divanı'na başvurulmuştur.

- * Divan'da Fransa bu durumun Türkiye'nin ceza hukukuna göre değil, uluslar arası hukuka göre çözümlenmesini istemiştir. Ayrıca denizlerin serbestliği ilkesi yönünden bir ticaret gemisinde işlenen suçların davasına, geminin bayrağını taşıdığı ülkenin mahkemesinde bakılması gerektiği de savunulmuştur. Türkiye ise suç yerinin Bozkurt gemisi olduğunu ve Fransız kaptanla ilgili davanın ulaşım ile ilgili olmayıp, bir kamu davası olduğu gerekçesini öne sürmüştür.
- * Bu bağlamda Uluslar arası Sürekli Adalet Divanı'na, Lozan'ın İkamet ve Adli Yetki Sözleşmesi'nin 15. Maddesinin ihlal edilip edilmediği sorulmuştur. Türkiye'yi Divan'da dönemin Adalet Bakanı Mahmut Esat Bey temsil etmiştir. Mahmut Esat Bey'in "Türkiye, Fransız kaptanı tutuklamak ile devletlerarası hukuka uygun hareket etmiş midir?" sorusunu "Türkiye kaptanı tutuklamak ile devletlerarası hukuka aykırı hareket etmiş midir?" şeklinde değiştirmesi davanın seyri Türkiye lehine dönmüştür.

* Divan 7 Eylül 1927’de Türkiye’nin konuyla ilgili uygulamasının doğru olduğu, devletlerarası hukuka aykırı bir durumun olmadığı, ölümlerin kaptanların şahsi ihmallerinden kaynaklandığı kararlarına varmıştır. 1934 Soyadı Kanunu kabul edildiğinde bu davadan yola çıkılarak Mahmut Esat Bey’e Atatürk tarafından “Bozkurt” soyadı verilmiştir.

TÜRK-İTALYAN İLİŞKİLERİ

Cumhuriyet'in ilanı sonrası İtalya ile ilişkiler genelde ekonomik sahada olmuştur. Siyasi alandaki ilişkilerse Ekim 1922'de iktidara gelen Benito Mussolini'nin Roma İmparatorluğu'nu yeniden canlandırma politikası ile gergin olmuştur. Bu politikasıyla beraber Balkanlar ve Doğu Akdeniz Havzası'na hâkim olmaya çalışan İtalya, bu açıdan Türkiye için tehdit unsuru haline gelmiştir. Lozan Konferansı'nda da Ege Denizi'ndeki On İki Ada ile Meis Adası'nı istemiştir. Ayrıca Türkiye'nin Musul'a askeri müdahalede bulunması halinde İtalya'nın da Anadolu'ya asker çıkartacağı söylentileri iki ülkenin ilişkilerinin gerginliğini iyice artırmıştır. Bu gerginliğin bitmesi Musul Meselesinin çözülmesiyle mümkün olmuştur. Ama İtalya'nın Arnavutluk'u nüfuzu altına alması ve bu durumun Balkanlar'da, özellikle de Yugoslavya'da korku uyandırması üzerine Yugoslavlar ve Fransızlar ittifak kurmuşlardır. Karşı ittifak da İtalya tarafından Türkiye ve Yunanistan ile kurulmak istenmiştir.

Ancak bu süreçte Türk-Yunan ilişkilerinin mübadele sebebiyle gergin olmasından dolayı ittifak yapılamamıştır. Yine de ittifak görüşmeleri sırasında yaşanan görüşmeler İtalya ile ilişkileri yumuşatmıştır. Bu yumuşama üzerine 30 Mayıs 1928'de Tarafsızlık ve Uzlaşma Antlaşması imzalanmıştır. Bu antlaşmaya göre; Türkiye ve İtalya birbiri aleyhinde oluşturulacak herhangi bir anlaşma ya da ittifaka katılmayacaklardı. Ancak bu antlaşmayla her ne kadar yumuşama sağlanmış olsa da İtalya'nın yayılmacı politikası nedeniyle hiçbir zaman samimi bir işbirliği kurulamamıştır. 1930 itibariyle de İtalya ile ilişkiler bozulmuştur. 1930 Türk-Yunan Antlaşması sonrasında Türkiye sınırlarının değişmesini reddeden bir politika izleyerek kolektif güvenlik sistemine bağlanmıştır. Bu politika Türk-İtalyan ilişkilerinin tamamen kopmasına yol açmıştır.

TÜRKİYE'NİN İSLAM ÜLKELERİ İLE İLİŞKİLERİ

Türkiye'nin İslam ülkeleri içinde ilk yakın ilişkiler kurduğu ülke Afganistan'dır. 1919'da İngiliz sömürgesinden kurtulup bağımsızlığını kazanan Afganistan, Türkiye ile 16 Mart 1921'de Moskova'da dostluk antlaşması imzalayarak ilk resmi teması sağlamıştır. Türkiye'den Afganistan'a öğretmen, subay, doktor gibi uzmanlar gönderilmiş; Afgan öğrenciler Türkiye'de eğitim görmüşlerdir. Ayrıca Atatürk İnkılâpları da Afganistan tarafından örnek alınmıştır. 1928'de Afgan Kralı Türkiye'ye geldiğinde Türk-Afgan Dostluk ve İşbirliği Antlaşması imzalanmıştır.

- * Türk-İran ilişkilerine baktığımızda ise iki ülke arasında bir problemin olmadığını görürüz. Kasr-ı Şirin Antlaşması'yla sınırların belirlenmesi sonraki süreçte sınır sorunu çıkmasını engellemiştir. 1926 sonrasında yapılan Güvenlik ve Dostluk Antlaşması'yla da kabile ve aşiretlerden kaynaklanan küçük meseleler halledilmiştir. Sonrasında daha da iyi ilişkiler yaşanmış, devlet başkanlarının dostlukları da bu ilişkilerin gelişiminde katkı sağlamıştır.